

Felician: **Smrt.**

Mati je uprla oči v otroka. Zaiskrile so se ji, potemnilo se ji je čelo, obrvi in trepalnice so se zganile.

Na postelji je ležal pod težko rdečo odejo mal deček. Vroč glavica se je izgubljala med blazinami. Mladost lic je razjedala boleost, obraz je bil rdeč in napet. Dihal je težko, vzdigovale so se prsi in hrople. Suh, rezek kašelj je motil mir mračne sobe.

„Stanko! Me poznaš, Stanko?“ je dihnila komaj slišno.

Sklonila se je nad njim in mu popravila zglavje. Tresla se ji je roka, koleno se je šibilo: otrok je trpel, trpela je mati.

Tisti hip se je vtihotapila blazna misel:

„Kaj, če umrje . . .?“

Prestrašila se je, skoro zastalo ji je srce. Stisnila je krčevito ustnice, kakor otrok je povesila oči. Ogenj pogleda so ji zameglile solze.

„Mama! . . . dihal bi . . . ne morem . . . Mama! prosim! . . .“

Prešinilo jo je po vsem telesu. Klicala bi na pomoč, glas ji je zamrl v grlu. Pomagala bi mu sama, roki sta odreveneli, majalo se ji je telo od slabosti.

„Mama, prosim . . . mama!“

Prijela ga je božjast. Že v grlu so se dušile besede; hropenje in grgranje se je čulo. Pri ustnicah so se mu pokazale bele pene, lica so se napela še bolj.

Mati je stala ob njem in je bila brez moči. V njej se je rodilo veliko vprašanje: kaj bo? Njene misli ga niso mogle obseči. —

V sobo je stopil oče, uradnik Hutter. Ostrmel je, tega ni pričakoval; bolezen, kakor jo ima sto in sto otrok, si je mislil. In sedaj? Če je prepozno?

„Kaj vendar čakaš!“ je siknil in telo se mu je nagnilo naprej.

„Duši ga!“ odvrnila mu je. V trenutku se ji je vrnila zavest; vse je bilo jasno okoli nje, spoznala je resnobo položaja. „Duši ga! Zdravnika, ne? Pojdi, . . . hitro! — Umira —“

Kakor omamljen je stal še en hip, nato je odhitel po zdravnika.

Služkinja je prinesla čaja. Prijeten vonj se je razširil po sobi.

„Ali bi čaja, Stanko, hočeš? Daj, odleglo ti bo, daj . . .!“

Besede so prihajale iz dna srca, v strahu in obupu porojene, z žalostjo izgovorjene.

Stanko je molčal; napad je ponehal. Mir se mu je vtisnil v obraz, sladki nasmeh je preletel ustnice — zasanjale so mu oči.

„Zahvaljen, ki si v nebesih . . .!“

Sedla je v naslanjač, polagoma se ji je umirilo srce in slika bodočnosti je vstajala pred njenimi očmi: Stanko, njen otrok, je mladenič, je mož . . .

Kratke so bile sanje, vsesal in zagrizel se ji je v dušo dvom.

„Ali umre, ali bo živel . . .? Če umre, če ne bo živel, če preneha biti srce . . .? Ali je mogoče?“

Potok solz se ji je ulil po licih; glasni vzdih, pritajeno ječanje se je spojilo z mrakom in temo.

„To bi bilo nekaj groznega, ne prenesla bi“ —

Tedaj je prišel soprog z zdravnikom. Obrisala si je solze.

Zdravnik je premeril s par koraki sobo in stopil z mirnimi, odločnimi koraki k postelji. Ozrl se je naokrog, nagubančilo se mu je čelo kakor v velikih skrbah. Ukazal je dvigniti zaveso. Z večjim pogledom je premotril položaj. Spoznal je: smrt čaka ter se ozrl naravnost v plahe in pričakovanja polne obraze:

„No, bomo videli, kaj bi se dalo storiti . . . Poskusim —. Skušal ga bom rešiti — ali, gospa, prosil bi, pustite me za trenotek samega pri bolniku. Samo za trenotek; ni nič važnega, malenkost, takoj sem gotov, pokličemo vas. Gospod, skledico gorke vode prosim!“

Volji zdravnika se je morala ukloniti. Soprog jo je spremljal v sosednjo sobo.

„Ne boj se vendar, boš videla —“ Vrnil se je in zaprl vrata. Pustil jo je samo. Pohištvo je stalo v sobi kakor po navadi, a zadelo se ji je, da je v tuji sobi. Po mislih so ji blodili strahovi in vešče. Začula je korake in napol zadušeno govorico. S strahom se je približala vratom, prislonila je lahti ob rob in poslušala.

„Kaj bo? — Ali ga reši?“ —

Naenkrat je vse utihnilo. Čula je le svoje dihanje, utripe svojega srca. Prikradla se je slutnja mimogrede; potolažila jo je z lepo nado.

„Ali, kaj je to? Kaj se godi? Tako tiho . . . morda spi? Zaspal je. Ah . . . kaj sedaj . . .! Sedajle . . .“

Būtil ji je na ušesa z vso grozo otročji jok in kašelj. In jok se je zadušil in utihnil v kašlju.

„Sedajle se je nekaj zgodilo . . . sedajle . . .“

Objete so jo slabosti, omahnila je, skoro nezavestna se je zgrudila na stol. Strmela je v strop z vodenimi, preplašenimi očmi.

Solnce je prikukalo v sobo in se uprlo v njene črne lase. Visoko blede čelo ji je pobledelo še bolj. Na stropu in na steni se je plazila počasi velika, črna senca; zatrepetala je in izginila. Solnce se je skrilo za oblak; skozi okna je prišel mrak in prinesel grozo s seboj.

Odprla so se vrata in pokazal se je dobrodušen obraz zdravnika. Za njim je prihajal njen soprog.

„Prosim, kako je, kaj je?“ je vprašala skoro obupno.

Zdravnik je zmigal z rameni, stopil par korakov naprej in ji ponudil roko. Pogleda sta se srečala, eden nestrpen, poln nemira, pričakovanja, vprašanj, drug odkritosrčen, hladen.

„Kako je?“ je ponovila hlastno.

„Sožalje, gospa,“ je odgovoril zdravnik in se priklonil. „Zastonj je bila vsaka pomoč.“

Pogledala ga je z velikimi, odprtimi očmi in odhitela iz sobe.

Zdravnik in uradnik Hutter sta obstala.

„Hitra pljučnica,“ je rekel zdravnik, „in božjast.“ Oče je priklimal nemo. Začul se je glasni plač soproge.

* * *

Proti večeru tistega dne je sedel Hutter v kavarni in bobnal s prsti po marmornati mizici. Sanjal je napol, ali strašne so morale biti njegove sanje, zakaj grozen je bil njegov obraz. Črna kava je stala mrzla pred njim. Komaj zapaljena cigareta mu je padla iz rok in ugašala na mizi. Malo viden oblaček dima se je motal okoli njegove glave. Zunaj je deževalo. Redki ljudje so hiteli mimo okna za opravi. Le v kavarni je bilo življenje; gostov je bila polna. Mešali so se vzkliki, butale so se kroglice na biljardni mizi . . .

Hutter se je vzdramil, globoko vzdihnil in zopet zamižal. Roka mu je nervozno legla na vroče čelo; misli je bilo toliko, da bi se utopil med njimi, ena mučnejša od druge.

„Zaduši se revček pod gomilo — prst, mlada, sveža prst je težka . . . In vendar ni bilo krivde v njem, sama mladost in pomlad ga je bila, sama sreča in veselje, radost . . . v nekaj urah, dneh vse mine . . .“

Preplašeno so zagorele njegove oči, jezen pogled je šinil po gostih. Toda zanj se ni zmenil nihče.

„Ljudje ga odneso, vzeli mi ga bodo . . . preklinjal bi te usoda!“

Bila mu je volja, da bi udaril po mizi in zdrobil, kar bi dosegle roke.

„Zakaj je moral umreti?“ Obupni klic duše se je ponavljal. „Zakaj?“ — Nobene krivde ni bilo v njem, moralo se je zgoditi, usojeno je bilo tako že od začetka. Usojeno? Zapisano? — Mrak ovija moje misli, nejasne postajajo. Duša je bolna, strta, brez moči, varana je v nadah . . . Vse uničeno . . . groblje povsod! Že koplje grobar grob zanj —“

Ozrl se je proti oknu in se bridko nasmejal:

„Ah, da, vesoljni potop mojega življenja! Kar je, je in ostane nespremenjeno, vekomaj. Zgoditi se bo moralo, jasno je že samo po sebi. Zakaj bi živel oče, če je mrtev sin? Sin je del njegovega telesa, je njegovo telo, njegovo meso, njegova kri . . . Zakaj bi živela mati, če je mrtva senca tisti, ki ga je rodila . . .? Zgoditi se se mora; treba je, da tudi ona umre, tudi mati . . . Kakor pred menoj leži vse to, samo po sebi umevno. Na vsak način . . . kako postranska je ta stvar . . .“

Znanec je prišel mimo mize.

„Kaj pa ti, Hutter, tako?“

Skočil je pokonci, vzdignil je roko, hotel je hitro nekaj izgovoriti, a ohromel je v hipu. Kakor odsoten je odgovoril:

„Umr! je.“

In pustil je denar na mizi ter odšel. Znanec pa se je pridružil znancem.

„Hutter je danes mračen in temen, umrl mu je sin.“

Beseda smrti je vplivala; za hip je prenehala igra. Zresnili so se nekaterih obrazi. Eden je rekel:

„Ubogi oče.“

Drugi se je nasmejal in spregovoril:

„Tako mladih ni škoda.“

Tretji je le začudeno pogledal. —

Hutter je v najhujšim dežju hitel domov. Lahka je bila njegova vest, misli ne več pekoče. Le včasih se mu je zmračilo čelo in obledele ustnice in takrat so bile njegove misli težke.

Doma mu je prišla nasproti soproga. Hodila je po prstih.

„Slišiš, tiho, zdi se mi, da spi . . . prsi se mu vzdigujejo, smehlja se . . .“

Nasmehnil se je bolestno; v tistih trenutkih je bila mirna in pokojna njegova duša. Videl in veroval je v smrt, zaupal je v ljubezen, hrepenel je po moči. Sledil je soprogi v sobo, kjer je ležal na beli postelji njegov sin, obdan s svežimi šopki. Voščena sveča mu je gorela ob strani in utripala.

„Tiho, da se ne zbudi! Glej, spi . . . ali ne vidiš? . . . Ali nisi videl? . . . Glej, sedaj se mu vzdigajo prsi...sedaj upadajo...“

„Ne zbudi se nikdar več.“

„Saj ni res,“ zatrepetala je po vsem životu, ni mogla verjeti.

„Res, res, nikdar več.“ Glas njegov je bil miren in svečan.

„Midva pojdeva za njim . . .“

Pogledala ga je vprašajoč, ker ni razumela. Preplašilo ga je, ni si ji upal povedati: umreti moraš! In dejal je:

„Stopala bova za njegovo krsto, ti, mati, jaz, oče!“

Besedici „mati“ in „oče“ je govoril s poudarkom in visokim glasom.

Soseda je prišla kropit.

* * *

Hutter in soproga sta se pripeljala od pogreba. Nebo je bilo oblačno, a deževalo ni. Dan je umiral, nastajala je noč. Soproga je tiho jokala. Njegovo lice je otopelo od bolečine, pogled mu je zbežan, skoro blazen, kakor bi hotel prodreti nekam v globine. Dvakrat, trikrat je zaječal globoko.

Odklenil je stanovanje, odprl vrata. Prestrašila sta se oba in tesneje jima je postalo pri srcu.

„Prazno je pri nas,“ je izpregovoril on, ona je molčala.

„Že tretja noč nastaja, kar ga nimamo . . .“

Prijel jo je za roko in jo močno stisnil.

„Ah, pusti me!“ Mračno se je ozrla nanj in se mu izvila. Odložila je klobuk, stopila parkrat po sobi gori in doli, okoli mize; slednjič je obstala. Z obema rokama je objela belo čelo; oči in lica so se ji obsenčila.

„Da moram biti ravno jaz tako nesrečna!“

Soprog se je neopaženo odstranil iz sobe. Po prstih je šel skozi predsobo in stopil k vratom; vrat se mu je globoko upognil: poslušal je, prisluškoval. V vsej hiši je gospodarila brezglasna tihota, kakor bi vse izumrlo v njej. Šepetal je tiho, sam zase:

„Dobro je tako, dobro . . .“

Vzdramil se je; plašno se je ozrl na vse strani in zaklenil počasi vrata. Zavrtil je ključ enkrat, postal je nekoliko, potem še enkrat. Železo je zaječalo in z naglico je spravil ključ v žep. Še je prijel za kljuko; vrata se niso odprla.

„Dobro je . . .“ je zamrmral in odhitel k soprogi, ki je molče strmela skozi okno v mrak. Poljubil jo je na čelo.

„Dragica, ljubiti morava, močna morava biti . . .“

Zaprla je oči in se naslonila ob njegova ramena; sladkost ji je omamljala dušo, razumela ga ni. Pobožal jo je po licih in laseh . . .

Znočilo se je skoro popolnoma. Tresla se mu je roka, čeprav se je trudil, da bi ostal miren. Prižgal je eno žveplenko, ugasnila je, drugo, tudi ta. Nazadnje je luč zagorela.

„Kdo bi mislil, nerodno je — ali mora biti . . .“

Sedla sta na zofo in dolgo molčala.

„Bati se ne sme; močna morava biti,“ je izpregovoril. Glas je bil odločen, ali raskav in prisiljen. Težko so mu šle besede od srca. Ali nenadoma je izbruhnilo v njem, kakor se vzdigne val v višavo sredi tihega morja.

„In, če treba tudi čez življenje — za njim morava!“

Oklenila se je s strahom njegovega vratu; besede negotovosti so ji šinile iz ust:

„Za njim?“

„Za njim! . . . Ali nimaš moči? Ali se morda bojiš? . . . Ali ga nisi ljubila? V imenu ljubezni povej, si ga ljubila ali ne? . . . Povej, govori, ne molči, ne muči! Kako? Kaj je? Govori! . . .“

Molčala je.

„Zakaj strah, zakaj bojazen? Saj leži na dlani: tako se mora zgoditi in ne za spoznanje drugače . . . Pogum! Ne boj se in močna bodi!“

Pomislil je nekoliko, potem ji je šepnil na ušesa:

„Ali mu nisva midva vdihnili življenje? Njegovo življenje je bilo del najinega življenja. Ne spoznaš, da sva kakor trstika v vetru? . . .“

Prepričevalne in jasne so bile njegove besede. Pomolčal je zopet, nato je mirno izpregovoril:

„Če življenje ni celo življenje, potem sploh ni življenje.“

Tedaj je zaslutila, kaj misli in še predno je mogla razmisliti in pojmiti misterij smrti, ji je povedal z jasnimi besedami:

„Umreti morava, umrla bova . . .“

Spreletelo jo je po vsem životu. Tako mlada še in že umreti? Grozno! Smrt je stala pred njo in bilo jo je strah. Stisnila se je k njemu in iz prsi se ji je izvil obupen krik.

„Kaj bo z nama!“

Zasmejal se je trpko.

„Zakaj vprašuješ? Ne vprašuj! Nočem, da bi . . .“

Zamahnil je nejevoljno z roko. Zapeklo ga je v duši; vstajali so skrivni očitki in rad bi se jih bil otresel.

Potegnil je iz žepa uro in jo približal ušesom. Mehanizem je deloval, poslušal je enakomerno udarjanje. Naenkrat se je v njem nekaj zganilo, položil je uro na mizo in stopil po sobi.

Spremljali so ga pogledi soproge. Zagledala se je v njegov obraz in ni odvrnila oči od njega. Zaspane trepalnice so mu visele nad temnimi očmi. Videti je bilo, da se zapro vsak čas. V čelo in lica so bile zarezane globoke, ostre gube.

Sledila mu je dolgo časa z očmi in ga motrila s sovražnimi pogledi, a sama ni vedela zakaj. Hipoma pa jo je pretreslo, v spomin se ji je vrnila misel: umrla bova. Vsi živci so zatrepetali v njej, kri se ji je razlila po vsem telesu, nemir, strašen nemir se je je polastil. Planila je pokonci, iz ust so ji siknile besede, izgovorene v smrtni bojazni:

„Jaz bom kričala . . . kričala bom!“

Pogledal jo je. Z enim samim pogledom jo je spoznal. Zastudila se mu je v tistem hipu.

„Kričala?“ se je začudil. Nato je omolknil.

„Neusmiljen! Zaničujem te!“

„Zaničuješ —? Ha, ha! Ti me zaničuješ, ti?“

„Da, jaz, jaz!“

„Ha, ha!“ Zresnilo se mu je lice; globoka žalost mu je legla v srce, izražale so jo bolestne poteze okoli ustnic. Ustavil se je, položil si je roko na srce.

„Nocoj je najin zadnji večer, zadnje ure teko . . .“

„Lažeš! . . . Kaj misliš? Kaj nameravaš? . . . Slišiš! kričala bom . . .! Nočem biti več pri tebi, grem, saj me ne ljubiš, me nisi ljubil. Pojdem, takoj pojdem . . .“

„Vrata so zaklenjena . . .“

„Odklenem . . .“

„Ključ je v mojih rokah.“

„Ah, prosim, lepo prosim . . .“

„Ne boš, ostaneš! Hočem.“

In padla mu je pred kolena in zaihtela na glas.

„Ne bodi neusmiljen, bodi dober . . .!“

Prijel jo je za roke; umiril se je popolnoma. Nobene negotovosti ni bilo več v njem, obraz jassen, srce lahko, beseda odločna in svobodna.

„Nisi ga ljubila.“

„Jaz nisem kriva, da se je zgodilo tako. Tresla sem se ob njegovi postelji, čula sem pri njem, jokala sem, stregla sem mu.“

Ljubila sem ga, kolikor sem ga mogla ljubiti. Bolj bi ga ne mogla, kajti ljubila sem ga iz vse duše!“

„Ljubila? Ljubila si ga pač, ker si ljubila sebe. Tvoja ljubezen je bila egoizem, pomni to! — Vsak diha, vsako dejanje, vsaka solza radi sebe . . . Ha, ha! Ali ni tako!“

„Ne bodi zloben!“

„Zdi se mi, da govorim resnico.“

„Lažeš!“ —

Prijel jo je tesneje za roko, potegnil jo je s silo nase in jo strastno poljubil. Njegova duša je hrepenela po utehi.

„Ljubim te! Večja in močnejša je moja ljubezen, kakor je bila ona pred šestimi leti, ko sva stala pred oltarjem. In tudi jaz sem egoist . . .“

„Bojim se,“ je šepnila.

„Ni potrebno. Tvoj mož sem: pravico imam tudi do tebe...“

Ni mu bilo, da bi jo tolažil. Njej pa so besede vzele vso voljo, lastni nagibi so jo zapustili, udala se je popolnoma.

Luč na mizi je utripala in žarki so padali enakomerno po sobi. Hutter je prijel svojo soprogo za roko in jo peljal do okna. Stal je samozavestno, trdno, kakor mož, ki se ne da omajati; okoli usten se mu je šopiril prešeren nasmeh. V licih in očeh je bila žalost in združila se je z zasmehom tik pod očmi, tik pod globoko udrtimi, strmečimi . . .

„To noč poglej, tam doli na cesti! . . . Še veš? Si že pozabila? Ravno taka noč je bila, že po polnoči. Človeka nobenega nikjer, kakor danes ne . . . daleč naokrog nobenega, le ti in jaz . . . Še veš? Greva, korakava v nemi noči . . . tesno si se me ovila, morda te je bilo strah zvezd na visokem nebu? Še veš? Takrat se je zbudil glas v noči: pogin. Udarila je v zvoniku ura dvakrat in . . . zabrnela sta še dva udarca iz noči . . . Kaj gledaš, kaj strmiš, kaj buliš oči . . .? Noč je tiha in ne sliši, ne vidi . . . Poslušaj: oba sva čutila, govoril in narekoval je globok, neviden glas smrti, pogin, razdor domačega ognjišča. Oba sva čutila: takrat se je začelo, nocoj bo konec . . .“

Draga, veliko in močno vero imam, življenje samo mi jo je pisalo . . . Sedaj sem miren, dobre volje kakor dvajsetleten fant . . . Veseli se z menoj, raduj se! . . . Kmalu se snideva z njim — ni ga požrla lačna zemlja, o, ne more . . . Nad gorani, nad oblaki, nad solncem, nad zvezdami, nad mirijadami teles svetovja je prostor večnosti, neomejen, od vekomaj. Tam je prostor duš, ki se razumejo, ki so eno . . .

... ali nisi slišala, kako je grmelo kamenje, kako so ječale deske, razlil se je vonj kadila ... lopata je zadela ob kamen ...? Ali nisi videla, kako se jima je mudilo, kako sta hitela, dokler ga ni pokrila prst?

Zastonj! Nocoj ... okoli polnoči ... ko bo ura udarila dvakrat ... Vrbe bodo stresale liste, cipres vršički bodo oživel v veselju — med grobovi, na nebu plava luna ... Vstaja njegova duša ... mladi se zora njegovega dne, praznik življenja ... Pohitiva, pohitiva; čas je že: že slišim trobento angela, ki vabi in kliče k vstajenju ...

Ha! Zakaj me gledaš tako ...? Ne glej me tako!

Kakor starec je sklonil glavo; omračil se mu je radosten obraz. A hipoma se je vzravnal. Človeku je bil podoben, ki se je spomnil na nekaj zelo važnega. Udaril je z dlanjo ob čelo.

„Če te razume kdo, te razumem jaz! ... Tvoja ljubezen je kakor zvok kraguljčkov v jasnem zimskem dnevu. Hej, kako žvenkljajo cin, cin, cin, slišim, kako se smejejo, kako vriskajo, pojejo cin, cin, cin ... Konj beži, smuči lete ... glas se gubi cin, cin ... Vse tiho, nad menoj le jasen, zimski dan... Če te razume kdo, te razumem jaz... Draga, čas hiti... Spijva čašo v njegov spomin!“

Vzel je iz omare dva kozarca z vitkima vratovoma, zlatoobrobljena in ju postavil na mizo. Nagnil je težko steklenico; črnina se je ulila v debelih, penečih se curkih. Nato se je ozrl po sobi in odklenil miznico: na belem papirju je ležal svitel samokres. Položil ga je mirno na mizo.

„Ali —! Vendar —! Kaj, kaj?“

„Tiho, tiho! ... Moja vera je taka.“

„Ah! Ljudje —!“

„Moja vera je taka ...“

„Jaz zakričim ...“

„Tiho, trči in pijva!“

Roka ji je segla nehote po kozarcu, trepetala je. Nekaj kapljic je prekipelo in se ulilo po blede roki. Hutter je držal kozarec s povzdignjeno roko, oko se mu je zagledalo vanj. Iz oči mu je pri-tekla solza in se izgubila.

Zazvenela sta kozarca.

„Njegov spomin naj živi!“

Spila sta do dna. Hutter je privihnil luč.

Dolga, koščena roka je segla po mraku.

